Mahşerin 3 atlısı ve 'yüzyılın 2 anlaşması'

Türkiye, enerjide yüzde 70 dışa bağımlı. 2008 yılı ham petrol, petrol ürünleri, doğalgaz ve LPG ithal faturamız yaklaşık 45 milyar dolar. Bu miktar, toplam ithalatımızın yaklaşık dörtte biri. Yani mevcut enerji politikamız ve enerjide dışa bağımlılığımız sürdürülebilir bir durumda değil... Rusya ile dış ticaret hacmimiz yaklaşık 38 milyar dolar. Bizim Rusya'ya dış satımımız 6.5 milyar dolar, onların bize dış satımı 31.5 milyar dolar.

Necdet PAMİR
Enerji Uzmanı

Rusya Federasyon Başbakanı **Putin**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı **Erdoğan** ve İtalya Başbakanı **Berlusconi**, 6 Ağustos 2009'da Ankara'da (çoğu enerji alanında) bir dizi anlaşmanın imzalanması sırasında, etkileyici bir fotoğraf verdiler. Manşetler çoktan hazırdı: **"Yüzyılın Anlaşması..."**

Hayırlara vesile olur inşallah... İşin ilginci, daha 3 hafta önce de Nabucco ile ilgili bir anlaşma imzalamıştık. O da, **"Asrın Anlaşması"**ydı... Bazılarının göremediği (!) asıl zaferimiz, üç haftaya iki yüzyıl sığdıran doğa üstü yeteneğimizde sanırım... Birbirinin rakibi 2 projeye de destek anlamı taşıyan 2 imzayı zafer saymak da ayrı bir başarı…

Gökyüzünde yeterince dolaştık. Gelin yeryüzüne doğru inelim ve ayaklarımızı toprağa basalım: Türkiye, enerjide yüzde 70 dışa bağımlı. 2008 yılı ham petrol, petrol ürünleri, doğalgaz ve LPG ithal faturamız yaklaşık 45 milyar dolar. Bu miktar, toplam ithalatımızın yaklaşık dörtte biri. Yani mevcut enerji politikamız ve enerjide dışa bağımlılığımız sürdürülebilir bir durumda değil... Rusya ile dış ticaret hacmimiz yaklaşık 38 milyar dolar. Bizim Rusya'ya dış satımımız 6.5 milyar dolar, onların bize dış satımı 31.5 milyar dolar. Onlarınki neredeyse 5 kat fazla. En önemli kalemler ise, petrol ve doğalgaz alımlarımız.

Rusya'ya doğalgaz dış alımında yüzde 63.5, petrolde yüzde 33 bağımlıyız. Genel resim bu... Şimdi gelelim **"yüzyılın anlaşması"**na ve elde edilen **"zafer"**e…

Enerjiye ilişkin anlaşmalar 3 alt başlıkta toparlanabilir: Petrol, gaz ve nükleer enerji. Sırasıyla değerlendirelim:

Samsun - Ceyhan Ham Petrol Hattı:

Türk Boğazları'ndan yılda yaklaşık 200 milyon ton petrol yüklü tanker geçiyor ve büyük risk oluşturuyor. Bu, sürdürülebilir bir durum değil. Bu nedenle, uzun süredir boğazları **"by-pass"** eden boru hattı seçenekleri öneriliyor. Rusya daha önce Türkiye'yi de **"by-pass"** eden Burgaz-Dedeağaç hattını tercih ettiğini açıklayarak, bir dizi anlaşma imzaladı. Hükümet ise, Samsun-Ceyhan'ı (daha sonra Ünye-Ceyhan) hayata geçirmeye çalışıyor. Bulgaristan'da hükümet değişikliğinin ardından, **"Batı yanlısı"** yeni hükümet, Burgaz Dedeağaç ve Güney Akım projelerine dair, önceki hükümetin imzaladığı anlaşmaları askıya aldığını açıkladı. Putin, Samsun - Ceyhan'a petrol vereceğini açıklayarak aslında Bulgaristan'ın yeni hükümetine mesaj yolladı. Rus petrolü olmadan gerçekleşemeyecek hat inşa edilebilirse, Türk Boğazları, İstanbul, Çanakkale ve Karadeniz, 70 milyon ton petrol yüklü tankerden kurtarılmış olacak. Yatırım, inşaat sürecinde istihdam, Türkiye ve Ceyhan'ın stratejik öneminin artması, mütevazı işletme geliri, vb... diğer önemli kazanımlar. Hattın ortakları arasında Çalık, İtalyan ENİ, Indian Oil Company var.

Ceyhan'a yeni rafineri:

Söz konusu rafineri yatırımına da Çalık, ENİ, Rosneft ve Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın (TPAO) ortak olması bekleniyor. TPAO çok küçük bir hisseye talip ve sanırım geçen yıl Devlet Demir Yolları'ndan aldığı araziyi kullandıracak. Türkiye'nin yaklaşık 10 milyon ton/yıl kapasiteli modern bir rafineriye gereksinimi olduğu biliniyor. Ancak, bu rafineri için lisans alma mücadelesi, iç politikanın ve medyadaki farklı grupların büyük çekişmesine sahne oluyor. Bu **"anlaşma"** ile bir grup, diğerlerine üstünlük sağlamış görünüyor.

Rusya ile Batı Hattı'ndan aldığımız 6 milyar metreküplük gaz anlaşmasının yenilenmesi:

2011 yılında süresi dolan bu anlaşmanın, yenilenmesi gerekmekteydi. Her ne kadar temel hedef, yüzde 98'ini ithal ettiğimiz bir kaynak olan doğalgaza bağımlılığı sınırlandırmak olmalıysa da, 2011 yılına kadar bu kaynağın yerine farklı bir kaynakla ikame, pratikte mümkün görünmemektedir. Ancak burada yapılması gereken (başarıdan söz edebilmek için) mevcut fiyat formülünün Türkiye lehine değiştirilmesi, minimum satın alma miktarlarının aşağı doğru çekilmesi ve **"off-set"** (doğalgaz alımı karşılığı mal satışı) koşullarının yeniden anlaşma metnine yerleştirilebilmesi olmalıydı. Bu konuda elde edilmiş bir haktan söz edildiğini henüz duymuş değiliz.

Güney Akım'a Türkiye münhasır ekonomik bölgesinde sismik etüt izni verilmesi:

Bu izin, Türkiye'nin Güney Akım'a ortak olması anlamına gelmemektedir. Ancak Güney Akım, 13 Temmuz 2009'da hükümetler arası anlaşması imzalanan Nabucco ile rakiptir. Bu nedenle, **"Güney Akım'ın ivme kazanmasına olanak sağlamak, tutarlılıkla ne denli bağdaşır?"** sorusuna inandırıcı yanıt vermek zordur. 2 projenin rakip olmadığı görüşü, doğru değildir. Evet, Avrupa bugün ile 2030 arasında, yaklaşık 280 milyar metreküp daha fazla gaza gereksinim duyacak. O nedenle **"31 milyar metreküplük Nabucco'ya da 63 milyar metreküplük Güney Akım'a da,**

başka hatlara da gerek var" demek, ilk bakışta yanlış görünmeyebilir. Ama bunlar, eş zamanlı yürütülen projeler; o nedenle ikisinin de eş zamanlı finans bulması (Nabucco 7.9 milyar Avro, Güney Akım için 15 ile 24 milyar Avro arası açıklamalar var) ve hedeflenen aynı pazarlarda her ikisinin birden müşteri bulması mümkün değil. O nedenle rakiptirler ve biri gerçekleşirse, diğeri 10-15 yıl sarkar ya da hiç gerçekleşmez.

Mavi Akım'ın İsrail'e, Suriye'ye, Lübnan'a ve Kıbrıs'a uzatılması:

Bu anlaşmaya yönelik bir dizi görüşme yapıldığı bilinmektedir. Buna karşın, projenin belli bir olgunluğa eriştiği söylenemez. Basınla yetkililer arasında yapılan bir gün sonraki görüşmelerde, projelerin hemen hiçbirinde somut gelişmelerin mevcut olmadığı ve çok sayıda bilinmeyen olduğu ifade edilmektedir. Hattın Kıbrıs'a da gaz (ve elektrik, su, fiber optik kablo) hattıyla bağlanacağını her 2 lider de basın toplantısında dile getirmiştir. Ancak KKTC konusunda bir arpa boyu yol alınamamışken (tanınması, ambargodan kurtarılması, ekonomik kalkınması, vb...) ve yeni tavizler verilmeye çalışılırken, bunun nasıl gerçekleştirilebileceği de kocaman bir soru işaretidir ve inandırıcı değildir. Bunu yapmaya kalktığınızda, Kıbrıs Rum Kesimi ve AB'nin tepkilerine karşı nasıl bir tutum izleneceği şimdiden belli kanımca…

Özel şirket(ler)in gaz anlaşmaları:

Bu konuda ayrıntı verilmeyip, sadece 8 adet anlaşma imzalandığından (petrol dahil) söz edilmişse de, daha sonra bazı ayrıntılar basında yer almıştır. Alt başlıklar arasında, özel şirket(ler)in Gazprom'dan doğrudan ithalat yapacağı, başta İstanbul ve Ankara gaz dağıtımı olmak üzere Gazprom ile ortak özelleştirmelere talip oldukları, doğalgaz depolama işine de girecekleri, vb.. yer almıştır. Zaten ithalatta yüzde 63 bağımlı olduğumuz Rusya'ya bir de gaz dağıtımı ve depolamasında da bağımlı hale gelmek kimin zaferidir, bunun da açıklanması hayli zor olsa gerek… Ya da kimin umurunda?

Nükleer:

Nükleer enerjiyle ilgili imzalanan çerçeve anlaşmaların dışında, ülkemizde nükleer santral inşası için tek bir şirketin verdiği teklifin, aylardır **"değerlendirilmekte"** olduğu, bir kez daha ifade edilmiştir. Belli ki, bu **"seçenek"**, Rusya ile yürütülen **"paket"** müzakerelerde, havuç olarak elde tutulmakta olan bir husustur. Nükleer santralin özellikle yatırım maliyetinin çok yüksek olduğu sürekli anlatılıyor. Atık yönetimi ve nihai giderme maliyetleri ise cabası. Kaldı ki, ABD'de bile nihai giderme başarılamadı ve büyük tepkiler var. Yuka Dağı'nın altında yapılmaya çalışılan nihai depoya şimdiden 11 milyar dolar harcandı. Bitene kadar toplam maliyetin 77 milyar doları bulacağı açıklandı. İşletme güvenliği konusunu da örnekleriyle anlattık. Nükleer severler ve yetkililer ise, **"işletme güvenliği riskli olan Rus teknolojisidir"** diye hedef saptırmaya çalışmışlardı. **"Şimdi ne oldu da, Rus teknolojisi güvenli hale geldi?"** desek, yanıtı hazır mıdır acaba? Nükleer severlerin bir diğer argümanı, **"Ruslara gazda aşırı bağımlıyız. Nükleerle onu dengeleyip, bağımlılığı azaltacağız"** biçimindeydi. Şimdi bir de nükleerde Ruslara bağımlı olunca, gazda Rusya'ya bağımlılık nasıl azalacak bunu da anlamak kolay olmuyor.

Ne diyelim? Hayırlı işler… Bir iki aya kalmaz, bu sefer de "Yüz Senenin Anlaşması" imzalarız belki de… Biri asır, diğeri yüz yıl, öbürü yüz sene…

Tek kutuplu dünyadan, çok kutuplu bir dünyaya dönüşülüyor olması iyi bir şey. Rusya bu yeni yapılanmanın en önemli aktörlerinden. Rusya ile 6 Ağustos törenindeki görüntüyü vermek başarılı bir halkla ilişkiler kampanyası sayılabilir. Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri nezdinde, profilimizi yukarı çeker. ABD ve AB'ye karşı, **"seçeneksiz değiliz"** mesajını verir. AB'ye, **"Nabucco'nun koşullarında beni sıkıştırırsanız, Rus gazına yönelirim, gerisini siz düşünün"** demeye de gelebilir ve fena da olmaz. Azerbaycan'a da bir mesaj vermiş olursunuz. Ancak, hepsi iyi güzel de, tüm bu anlaşmalar, yani alış-veriş sonunda, kim ne aldı, ne verdi?

- Rusya ile aleyhimize olan dış ticaret dengesinde, lehimize bir gelişme sağladık mı?
- Mevcut ve tasarlanan anlaşmalarda, daha uygun bir fiyatla (formülle) gaz alabilecek miyiz? Örneğin formüldeki gaz yağı parametresi çıkarılabildi mi? Ya da katsayısı indirildi mi?
- 1986 anlaşmasındaki gibi, ödememizin bir kısmını mal ihracı cinsinden yapabilecek miyiz?
- Azerbaycan ile imzaladığımız ilk gaz anlaşmasındaki gibi, Rusya ile anlaşmalarda da, üçüncü ülkeye satış hakkı (re-export) alabildik mi?
- Minimum satın alma miktarı (garantisi) için, rakamı bizim yararımıza aşağı çekebildik mi? Örneğin yüzde 85'den yüzde 70-75'e ve uzun süreli indirim elde edebildik mi?
- Rusya'ya enerjide bağımlılığımız azaldı mı, arttı mı? Enerjide bağımlılık, ekonomik bağımlılık ve dış politika/güvenlik riski değil midir?
- Devreye alınmayı bekleyen hidroelektrik, linyit, rüzgar ve güneş kaynaklarımız için Rusya ile anlaşma imzaladınız da basın kasten mi duyurmadı?

Evet... Bu **"alış-veriş"**te kim kazandı, kim kaybetti? Sakın **"win win"** gibi İngilizce yanıtlar vermeyin, anlaşılması zor oluyor. ■

TOPLUMSAL BAKIŞ

Kemal ULUSALER
EMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi

Sona Doğru...

2009 yılının son dört aylık dilimine girerken gerek dünya, gerekse Türkiye için oldukça sıkıntılı günler önümüzde demek yanlış olmayacaktır sanıyorum. Dünyayı dünyalıya bırakıp, Türkiye'ye bakacak olursak; ekonomik krizin etkileri ile korkunç bir durgunluk sürecine girmekte olduğumuz bu günden görülüyor. Piyasada nakit dolaşımının neredeyse durmuş, işsizliğin her geçen gün biraz daha artıyor olması derinleşen krizin sonuçları. Bütçe açığının yılsonunda yetmiş milyar dolarlara çıkmasını önlemek için yapılan vergi artışları, açığı beş on puan aşağı çekerken; diğer yandan kısılacak harcamalar nedeniyle vergi gelirlerindeki düşüş bu beş-on puanı da götürürse şaşmamak gerekir. Özellikle tabana yani orta ve düşük gelirli kesime daha çok yansıyan dolaylı vergilerin arttırılması, bumerang etkisi yapacaktır. Üstelik içine girilen dönem kış dönemidir. Kışlık yakıt temini için oduncuya-kömürcüye gidecek vatandaş, üretim ve nakliye girdilerinin yükselmesi sonucu bir hayli yüksek fiyatlarla karşılaşacaktır. Aynı şekilde ekim ayı itibariyle elektrik ve doğalgaz fiyatlarında da belirgin bir artış beklenmektedir. Bir yandan ekonomik kriz, işsizlik, düşük ücrete talim etmek ile karşı karşıya kalan vatandaş, diğer yandan da artan enerji fiyatları ile birlikte tüm mal ve hizmetlere yansıyacak olan fiyat artışları ile karşı karşıya kalacaktır.

Normalde vatandaşına hizmet için yine vatandaş tarafından seçilmiş olan yönetim erkinin yapması gereken; bunca beceriksizlik içerisindeyken ya gerçekten ikna edici, inandırıcı bir çözüm yolu sunması yada istifa edip gitmesidir.

Ancak bugün AKP'nin yaptığı, çıkmaza soktuğu vatandaşının sorunlarına çözüm aramaktan öte yandaş ve paydaşlarına çıkar sağlamaya çabalamaktır.

Aslında merkez ülkelerin dayattığı kapitalist küreselleşmeye entegrasyonun Türkiye gibi çevre ülkeler için bir çıkmaz, bir sıkışma, bir dibe batış olduğunu şöyle ya da böyle AKP de görüyor. Ve kendi açısından sona doğru bu gidişte ülkeyi de peşinden karanlık bir sona sürüklemekten kaçınmıyor.

Ne yapıyor?

Birkaç cümle yukarıda değindiğimiz gibi yandaşlarına ve paydaşlarına giderayak çıkar sağlamaya çalışıyor. Ağustos başında yapılan Rusya ile ikili anlaşmalarda da bu bariz bir şekilde sırıtıyor. Erdoğan da tıpkı Özal döneminde olduğu gibi ülke yararına değil de aile ve çevresi yararına ikili anlaşmalar imzalıyor. Rusya ile yapılan ikili anlaşmalar sonucu İtalyan ENİ dolayısıyla dostum dediği Berlusconi kazanacak, Çalık dolayısıyla damadı kazanacak, petrol işine girmiş yakın çevresi kazanacak, kısacası hanedan kazanacak. Fakat öte yandan fahiş fiyatlarla imzalanmış doğalgaz anlaşmaları yine aynı fiyatlarla uzatılacak, doğalgazda Rusya'ya bağımlılık perçinlenecek, nükleer anlaşma ile pahalı olan elektrik portföyüne daha da pahalı bir kaynak eklenecek. Önümüzdeki yıllarda hem konut, hem sanayi için astronomik elektrik fiyatları hayatı çekilmez hale dönüştürecek. Artan petrol fiyatları ile tüm mal ve hizmet fiyatları her geçen gün katlanırken ülke enerji geçiş yolu; Ceyhan, Rotterdam olsa ne fayda. Sonuçta halkın refahı artmıyor tam aksine düşüyorsa.